

STUDIJE

ODGOJ ZA ISTINU U KATEHEZI

Marko Pranjic

1. UVOD

U ovim našim prostorima izgleda da je čovjek sve manje osjetljiv na istinu,¹ a sve skloniji mišljenju da ona nije baš nužna u međuljudskim odnosima. Dapače, na momente biva suvišna ili, u najmanju ruku, izvorom nelagodnosti. Svagdanje laži postale su toliko učestale da bi život bez njih izgledao neobičnim. Čudno bi bilo, recimo, da političar stoji iza svojih riječi, isto tako bilo bi neobično da radnik bude vjerran svome obećanju; čudno bi bilo da se ljudi drže dogovorenog roka, a da dječji iskazi ne budu prožeti malim prevarama i lažima; neobično bi bilo kad bi i same kleričke osobe, recimo telefonski, davale samo i isključivo istinite informacije; čudno bi bilo kada bi ljudi bez opterećenja mogli biti iskreni... i koliko tih i sličnih: čudno?!

1.1. Kriza istinitosti

Sama ta činjenica, bez dublje analize, daje naslutiti da je istinitost, istinoljubivost, ušla u jednu određenu krizu, krizu vlastitog identiteta, potrebe, smisla.² Ljudi si postavljaju pitanje: kakvog smisla ima biti iskren kad svi lažu? Kakvog smisla ima govoriti istinu kada to nitko ne želi čuti? Zašto reći onako kako stvari stoje kada to nekoga može uvrijediti? Zašto ne žrtvo-

vati neki princip ako se zbog toga može ljepše i lagodnije živjeti?³ Zašto, recimo, toliko inzistirati na nekim stvarima kada ljudi žele čuti sasvim nešto drugo, pa makar i ne odgovaralo stvarnosti?⁴ Zašto nešto uporno braniti kada je ionako sve javno mnijenje usredotočeno u sasvim suprotnom smjeru?⁵ Zašto inzistirati na našoj pravедnosti kad javnost pod svaku cijenu

¹ Istina je predmet istraživanja samo onda kad su pojedinac, odnosno skupina oklevetani, a zapravo ne postoji kultura istine, tj. istinoljubivi stav koji je vrednovan i promican na svim razinama bez obzira je li u pitanju ugled pojedine osobe, grupe pa i naroda.

² Primjer tome jest i jedan od najnovijih teoloških rječnika objavljenih na talijanskom govornom području koji uopće nema zasebno obrađenu jedinicu o istini (usp. BARBAGLIO G. i DIANICH S., „Nuovo dizionario di teologia“, Ed. Paoline, 1977)

³ Kod mnogih naših suvremenika prisutna je svijest da principi nisu dostojni posebnih žrtava. Ukoliko zahtijevaju određeno odricanje, a ne vidi se izravna materijalna ili bilo koja druga „ljudska“ korist, olako ih se žrtvuje.

⁴ Ovakav stav nije tek plod našeg vremena. Tko zna iz kako duboke prošlosti vuče svoje korijenje? I Biblija šiba ovakav stav: Ne žele čuti istinu, nego ono što godi njihovim ušima!

⁵ Kod mnogih ljudi kriterij ponašanja počiva na praksi većine. Većina ne može pogriješiti i zbog toga treba usklađivati vlastite stavove sa stavovima većine. U tom slučaju moralnost nema svoje uporište negdje izvan jer realni kriteriji su samo negdje „utjelovljeni“, sve je drugo pusta principijelnost.

želi da mi budemo krivi?⁶ Zašto se braniti kad oni žele da mi priznamo svoju povijesnu zabludu?⁷ Zašto, npr. ne priznati genocidnost hrvatskog naroda nad srpskim kad to beogradska čaršija tako žudno želi?⁸ I toliko tih drugih „zašto“?

Može li se, samo da se drugom udovolji, odreći općih normi ljudskog ponašanja i djelovanja? Može li u jednom povijesnom momentu ono što je donedavno bilo sasvim bijelo najednom postati sasvim crno? Je li istina toliko podvrgnuta povijesnim promjenama da mora biti žrtvom političkih pritisaka i prepuštena samovolji ratnih pobjednika? Ako bih suprotno ustvrdio, vama bi to izgledalo sasvim normalno, premda i samo vojevanje neistinitosti prihvaćate kao živu stvrnost. Mogu li rame uz rame stojati i hoditi laž i istina kojima se onda čovjek služi prema vlastitom nahodanju: kad mu je potrebna istina, on ju povuče, kad mu bolje odgovara laž, on se njom posluži bez ikakvog krznanja? Da li su te dvije stvarnosti toliko ispražnjene da ne posjeduju svoju samobitnost, nego o njima odlučuje čovjek prema vlastitoj potrebi?

1.2. Stav pred deformiranjem istinitosti

Svi ovi upitnici razlozi su da se nad njima zamislimo prvenstveno kao vjeroučitelji, kao osobe čije je glavno poslanje omogućiti ljudima da dozrijevaju u svom početnom vjerskom opredjeljenju unutar kojeg istinitost, odnosno neistinitost ne mogu biti sporedne. Što bi prema tome u katehezi značio odgoj za istinu?

Odgoj prije svega pretpostavlja naslovnika koji je u stanju mijenjati se, popravljati, poboljšavati, usvajati, što znači da postoje osobe kod kojih ima što za mijenjanje, da treba nužno ispraviti neka zastranjenja te poboljšati određena opredjeljenja.⁹ To je realnosti namijenjen odgoj kao jedna vrsta terapije. On ima svoje mjesto i svoju ulogu i u onom momentu kad čovjek još nije, na prvi pogled, ništa usvojio, nego se zapravo nalazi u „mrtvoj točki“ iz koje želi nekamo krenuti. Ta „mrtva točka“ ne poistovjećuje se s „tabulom rasom“ — čistom pločom na kojoj nema ništa narisano, jer

zapravo ne postoje ljudska bića kod kojih ne bi bilo nešto ispisano, premda, na prvi pogled, slova mogu biti neuočljiva, a pismo nečitljivo.¹⁰

Odgoj kao ljudsko umijeće namijenjen je oblikovanju čovjeka, dok je religiozni odgoj¹¹ proces koji ima za cilj okoštati religiozni profil ljudskog bića, a kateheza¹² kao vrsta religioznog odgoja ima pred očima formiranje kršćanske osobnosti da bude sve sličnija izvorniku na čiju sliku je stvorena. Kad se pak katehezu želi posebno uposliti u odgoju za istinu, onda se hoće naglasiti, produbiti tek jedan vid cjelovite kršćanske osobnosti: to naime da čovjek ostane dosljedan pozivu što mu ga je namijenio Gospodin (*biti u istini*), da razmišlja u kategorijama što ga sve više približavaju praliku po

⁶ Osobe koje prihvaćaju taktiku podređivanja snagom nadglasavanja postaju žrtvom kompleksa inferiornosti. U ovakvoj situaciji inzistirati na istini znači boriti se i za jedno evanđeosko načelo: „Istina će vas osloboditi!“

⁷ Inače je taktika pobjednika ili općenito osoba koje se na krivi način služe vlašću podmetati slabijem svaki oblik krivnje pa i onaj koji nema nikakve veze s poraženim. Narod je ovu praksu obukao u izričaj: „Povijest pišu pobjednici!“, što će reći da pobjednik može kazati što hoće i očekivati da se to baš tako prihvati.

⁸ U zadnje vrijeme beogradske listove sve više pune svoje stupce upravo takvim obmanama. Po svemu sudeći u tome prednjači „Duga“, ne osvrćući se ni na kakve protudokaze. To je potaklo i zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franju Kuharića da u ime Katoličke Crkve u hrvatskom narodu i u vlastito ime, kao pripadnik dotičnog naroda, dadne javnu izjavu jednom od brojeva „Glasa Koncila“.

⁹ Usp. GUENZIER C.—TEUTSCH G.M., „Erziehen zur etischen Verantwortung“, Herder, Freiburg, 1979; FEIFEL E., „Educazione cristiana o educazione di cristiani?“ — u: Orientamenti pedagogici, 19 (1972) 541—566; SINISTERO V., „Il Vaticano II e l'educazione“, Leumann, Torino, LDC, 1970.

¹⁰ Usp. DOPP—VORWALD H., „Erziehung und Philosophie in der Erziehung“, 1967; FLITNER W., „Das Selbstverständnis der Erziehung in der Gegenwart“, 41966.

¹¹ Usp. STACHEL G.—ESSER W.G., „Was ist Religionspädagogik?“, Benziger, Einsiedeln, 1971; FEIFEL E., „Der Weg christlicher Erziehung in die Zukunft“ — u: STACHEL G.—ESSER W.G. (izd.), „Was ist Religionspädagogik?“, str. 150—190.

¹² Usp. EXELER A., „Wesen und Aufgabe der Katechese“, Herder, Freiburg, 1966; LIÉGÉ, „La catechese qu'est-ce à dire?“ — u: Catechese esprit et langage, Fayard—Mame, Paris, 1968, 11—19.

čijem uzorku je stvoren (*misliti istinito*), da ono što iskusi kao istinito i drugom navijesti (*govoriti istinu*), te da prema tom uvjerenju ravna i svoje djelovanje (*djelovati u istini*).¹³

Očito je da će naše razmišljanje o istini s ovakvom postavkom poprimiti puno šire razmjere nego što smo to možda do sada uobičavali. Treba shvatiti da ona ima veze i s pozivom i s razmišljanjem i s govorenjem i s djelovanjem. Pokušajmo temeljitije razmotriti svako pojedino od ovdje navedenih područja.

2. BITI U ISTINI

Vjerojatno je poimanje istine u nas previše vezano samo uz jednu kategoriju ljudskog djelovanja – uz govorenje i zato se dobrim dijelom griješi protiv istinitosti samo kad se iskazima zabavlja istinu.¹⁴ Pa ipak, možda smo i premalo svjesni da postoje drugi oblici negiranja istine koji mogu biti kudikamo dramatičniji od samog negovorenja ili krivog govorenja s obzirom na istinu.

Teolozi vide istinu i u ljudskoj dosljednosti s obzirom na *poziv* što ga Bog upućuje čovjeku, odnosno neistinitost u tome kad čovjek okreće leđa Božjem zovu, a pristaje uz ono što je draže svijetu.¹⁵ Pristajati uz istinu, odnosno opirati joj se, može se i onda kada čovjek ne koristi, odnosno zlorabi *talente*¹⁶ što mu ih je Gospodin stavio na raspolaganje; istinitost promiče onaj koji ostaje osjetljiv *znakovima vremena*¹⁷ unutar kojeg živi, odnosno iznevjerava je kad ostaje gluh pred svim onim što se zbiva u njemu i oko njega. Pokušajmo razraditi svako od ovdje navedenih tvrdnji.

2.1. Pitanje dosljednosti pozivu¹⁸

U strahu pred odumiranjem vlastite zajednice redovnici (radikalni kršćani!) mogu biti toliko revni da bi svakoga uvukli u svoju zajednicu i svakom stavili redovničku halju ili veo na glavu samo da ne bi morali konstatirati kako ih je sve manje i kako će na svakog pojedinog otpasti sve veći „komad“ posla. Nedostatak redovničkih kandidata tumači se i kao kušnja¹⁹ s Božje strane. Istini za volju ne može se reći da nema nikakvog odnosa i međusobnog uvjeto-

vanja između poziva s Božje strane i ambijenta unutar kojega se on živi ili bi se trebao živjeti. Radikalno provođenje Božje želje, ne znam koliko bilo zahtjevno, naći će među mladim ljudima sljedbenika. Tko dubinski poznaje mlada čovjeka, ne može drugo doli zaključiti da njega ne plaše zahtjevi, on se ne boji vrhunaca, njemu odricanje nije razlog ustupanja, pokora mu ne stvara probleme, a još manje definitivna odluka da pristane uz nešto što će od njega tražiti stalno zalaganje.²⁰

Nisam baš uvjeren da u ovom trenutku dijelite moje mišljenje. Vjerojatno negdje u dubini svog bića postavljate i meni i sebi i mladima pitanje: Pa ako je to tako, zašto ih onda nema, zašto naši prostori ne proključaju novom svježinom, zašto unutar naših samostanskih zidina ne bukne novi plamen entuzijazma i poleta za Božju stvar? Neću vas sablazniti ako kažem: nije to stvar ni Boga ni mladih; nije to stvar onih koji bi tek trebali krenuti ovim putem, nego dobrim dijelom pitanje onih koji su se već odazvali i koji su krenuli, ali možda neodlučni, tako da reproduciraju onu evanđeosku sliku čovjeka koji drži svoju ruku na plugu, ali se

¹³ Na ovaj način govor o istini koncipira HÄRING B., „Das Gesetz Christi 3, Moraltheologie“, Erich Wewel, Freiburg im Br., 1963, str. 526–533. Sličnu koncepciju ima i TALIERCIO G., „Verità“ – u: ROSSI L.–VALSECCHI A., (izd.), Dizionario enciclopedico di teologia morale, Ed. Paoline, 1974.

¹⁴ Usp. MEYER I., „Wahrheit/Gewissheit“ – u: EICHER P., (izd.), „Neues Handbuch theologischer Grundbegriffe, IV“, Kösel-Verlag, München, 1985, str. 263–282.

¹⁵ Usp. MOLINSKI W., „Wahrheit“ – u: Sacramentum Mundi. Theologisches Lexikon für die Praxis IV, Herder, Freiburg–Basel–Wien, 1969, str. 1223–1243.

¹⁶ Usp. HÄRING B., nav. dj.

¹⁷ Isto

¹⁸ Usp. PRANJIĆ M., „Neke antropološke komponente redovničkog poziva“ – u: Redovnički identitet. Zbornik radova VIII. redovničkog tjedna. (Zagreb, 30. VIII–2. IX. 1983), KVRPJ i UVRPJ, Zagreb, 1984, str. 39–48.

¹⁹ Kod mnogih redovnika to je udomaćeno mišljenje premda mu je malo teže naći biblijsko uporište.

²⁰ Usp. ŠTEKIĆ M., „Obilježja identiteta redovnika“ – u: Redovnički identitet, nav. dj., str. 49–64. Usp. BALAŽIĆ Š., „Dinamika življenja redovničkog identiteta“ – u: Redovnički identitet, nav. dj., str. 75–84.

stalno okreće unatrag.²¹ Oni su, doduše, sve ostavili,²² ali nisu baš sigurni da su puno toga našli, oni su se oprostili od svojih obitelji,²³ ali nisu nove stekli; oni su ostavili svoju braću i svoje sestre, svoja polja i svoje kuće,²⁴ ali nisu našli stotruko kako im je obećao Gospodin; oni su zakopali kupljenu njivu, ali još uvijek nisu došli do pohranjenog dragulja,²⁵ oni vrše zapovijedi, ali ne znaju što bi to trebalo konkretno značiti: „Ako hoćeš biti savršen...“²⁶ Od svega obećanog ostalo je kod mnogih samo blijeda nada da bi se to moglo jednom i dogoditi, ali tko zna kad i hoće li to oni uopće doživjeti. A da je pukim slučajem nekad zaživljeno postalo stvarnost, što mislite da to i drugi ne bi zaželjeli, da ne bi htjeli biti baštinici nečega što usrećuje, što drži, što nosi?¹⁷

Ako je vjerovati nekim svecima da samo Bog može biti izvor sreće i zadovoljstva, da je on dostatan pa da čovjek ima sve,²⁸ zar je ikad u povijesti ljudskog roda bilo toliko nesretnih, toliko potrebnih sigurnosti, toliko željenih mira, toliko tragača za toplinom kao u ovo vrijeme što ga mi trenutno živimo?! Očito je, potrebe su tu. Postoji i onaj koji te potrebe može apsolutno zadovoljiti. Zašto onda ljudi ne puste da budu usrećeni, zašto ne omoguće da njihove živote prožme mir, zašto ne daju da toplina nastani njihova bića? Odgovor je jednostavan: ne nailaze na ljude koji su mirni, ne poznaju ljude koji odišu sigurnošću, nigdje ne nalaze toplinu. Oni to sve skupa trebaju, ali isto tako trebaju ne u riječima, ne u obećanjima, ne u vječnosti, nego utjelovljeno, tu, na dohvat ruke.²⁹

Možemo li ustvrditi za sebe da smo to mi? Pa ako nismo, zašto se čudimo da oni ne žele biti ono što smo mi. Vjerujem da to ne želi ni sam Gospodin. Njegova je nakana bila učiniti čovjeka sretnim,³⁰ ali ako je netko vlastitom odlukom postao nesretan, zašto bi Gospodin po njegovu uzoru činio i druge nesretnim, zašto bi nekome nudio poziv i nemir, nezadovoljstvo, neuspjeh, frustriranost, gorčinu, osjećaj promašenosti, a pokrivao to naslovom „redovničkog“ ili „kršćanskog“ poziva?! I zato sam uvjeren da pitanje krize zvanja nije pitanje još nepozvanih, nego odazvanih ili, bolje rečeno, neuspjeha pozvanih.³¹

Na jednom mjestu don Bosco je ustvrdio da

svaki treći mladić ima crkveno zvanje. Ako je to tako, a zašto ne bismo vjerovali čovjeku „čiji je život bio biti s mladima“,³² zašto onda toliko malo duhovnih zvanja, zašto manje–više sve redovničke zajednice kopne? Priznajmo barem toliko da smo i mi djelomično krivi i da u tom svome nesnalaženju činimo kojekakve poteze koji nemaju uvijek niti sretan početak, a još manje sretan ishod.

Sigurno jedan od najnelagodnijih ljudskih osjećaja jest pomisao da bi čovjek u starosti mogao biti prepušten samom sebi,³³ da bi mogao ostati sam, toliko sam da ne bi imao nikoga tko bi ga i pokopao. Da se to ne bi dogodilo, ljudi za života pokušavaju poduzeti nešto što bi im dalo jamstvo da se s njima neće tako nešto dogoditi. Istoj napasti izloženi su i sami redovnici. Nesporeći potrebu rada oko zvanja, ipak bi tom problemu trebalo pristupiti s druge strane. Naime, nelogično bi bilo da Bog nešto želi, a da se za to i ne brine.³⁴ Nelogično bi bilo da Božje kraljevstvo treba određeni profil ljudi, a da takve Bog ne daje ili se takvi ne rađaju. Događa se sasvim suprotno: baš zato što je Bog u svojoj kreativnosti neiscrpan, on ne stvara kopije kako bi se ponavljao u svome stvaralaštvu. Što se tiče nas kao proizvođača njegove kreativne ra-

21 Usp. Mt 11,8.

22 Usp. Mt 19,27.

23 Usp. Mt 19,29.

24 Usp. Mk 10,29–30.

25 Usp. Mt 13,44.

26 Usp. Mt, 19,20.

27 Usp. VLAŠIĆ T., „Otvorenost vodstvu Duha“ – u: Redovnički identitet, nav. dj., str. 139–150.

28 Tako npr. Sv. Franjo Asiški, sv. Terezija od Djeteta Isusa, sv. Katarina Sijenska itd.

29 Usp. SREĆMIĆ J., „Redovnik – promicatelj redovničkog poziva“ – u: Redovnički identitet, nav. dj., str. 199–127.

30 Usp. Knjigu postanka.

31 Usp. MAMIĆ J., „Poteškoće u ostvarivanju redovničkog identiteta“ – u: Redovnički identitet, nav. dj., str. 85–94.

32 Usp. Konstitucije Družbe sv. Franje Saleškog, Zagreb, 1987. Članci 14, 19, 20, 21.

33 Usp. GIUDICI A., „Morte“ – u: BARBAGLIO G.–DIANICH S., Nuovo dizionario di teologia, Ed. Paoline, 1977, str. 961–975.

34 Usp. bilo koji dogmatski traktat o „De Deo create et elevate“.

zigranosti, svaki je neponovljiv, ali u isto vrijeme svaki od nas ima s drugim toliko zajedničkog da želimo biti i živjeti zajedno. To što postoji različito, to nas obogaćuje, to što ima i sličnog, to nas drži zajedno. Međutim kad bi bilo sve isto, kad bi bilo sve zajedničko, onda ne bi više bilo života, ni zadovoljstva, ne bi bilo više želje da se bude zajedno. Između istog ništa ne struji nego se stvara opasna učmalost koja je mjesto smrti.³⁵

Takvoj postavci nas jednih prema drugima često je kriva naša interpretacija shvaćanja kršćanskog života, interpretiranja vlastite karizme. Zanimljivo je da ljudi najlakše upadaju u ekstreme, a najteže znaju pronaći i sačuvati „zlatnu sredinu“. Naglašavanje jedinstvenosti, vjernosti pozivu, dnevnom redu, zna ići dotle da se sve unificira i da za sve skupa bude jednako. Najsuvremenija povijest je pokazala da takav pristup životu ne samo da čovječanstvo vuče unatrag nego i da zbog toga ljudi nužno plaćaju vlastitim životom.³⁶

Ako je istina da biti drukčiji nije pitanje hira, niti pitanje neposlušnosti, niti želja za avanturom, nego nužda da se slijedi iskonski zov, onda se može bez ikakvog pretjerivanja ustvrditi da je tu sam Stvoritelj na djelu, a kada su njegovi „prsti“ po srijedi, onda se ne radi o sporednim stvarima. Možda ne razmišljamo dovoljno o ovom i ništa ne poduimamo da ne dođe do toga. Zato nam se događa da u zajednicama moramo podnositi ljude koji ne znaju što sa sobom,³⁷ ili su toliko pasivni da ih ništa ne može pokrenuti.³⁸ Otkuda sve to skupa? Pa najvjerojatnije odatle što smo neprirodno zaustavili tokove kojima je Gospodin od iskona zacrtao kako i kuda moraju hoditi. Da se ne bismo krivo razumjeli: ovdje nije i ne mora biti samo kriv drugi, može i obično je kriv onaj koji je pustio da se od njega tako nešto načini.

Biti u istini znači ostati vjeran naumu kojeg Gospodin ima sa mnom. Ne biti dosljedan znači izdati i Božji plan i vlastiti poziv, a to se, usudio bih se reći, isključivo osvećuje čovjeku i ne bi se trebalo dovoditi previše u suodnos s vrijeđanjem Boga. Identičnost u oblačenju, identičnost u dnevnom redu, jednoličnost u molitvi, jednoličnost u načinu ophođenja, identičnost u prosuđivanju, jednoobraznost u konceptiranju

prostora, za sve uvijek ista hrana (osim za bolesnike!) i tome sl. ne može drugdje voditi doli u dosadu. Prema tome, ako iz takvog procesa ispadaju dosadne osobe, onda je to samo stvar dosljednosti. Bilo bi nelogično da iz uniformiranosti iziđe nešto raspjevano i kreativno. Zato postoji razlog za mrmljanje na monotonost naših života i na monotonost naše subraće, odnosno susestara sve dotle dok ne prihvatimo, što je uistinu po Božjem, različitost kao oblik našeg zajedničkog življenja.³⁹

Kao što se jedinstvo može nasukati na jednoličnosti, isto tako različitost može svršiti u vodama laksizma koji nije u stanju sačuvati niti jednu zajedničku točku, nego osobno, koje se vrlo često poistovjećuje s egoističnim, postaje apsolutni kriterij ponašanja.⁴⁰ Očito je da su i monotonost i laksizam ekstremi. Nema smisla gubiti vrijeme na tome da se dokaže koji je od njih manje opasan i tolerantniji. Više se treba ići za tim da se pronađe ta „zlatna sredina“ koja je izvor kreposti, a preko toga i ljudske sreće, zadovoljstva, učinkovitosti, spašivosti, pa ako hoćete i svetosti.⁴¹

U ovom momentu odgajati za istinu znači učiniti sve da čovjek ostane dosljedan svom pozivu, da ostane na liniji što mu ju je zacrtao sam Stvoritelj. Kroz to će biti sretan i on i oni što s njime žive. Očito je da se tu ne radi o našoj dobroj volji i o našoj širokogrudnosti prema nekome, nego o vjernosti samome Bogu koji je u

35 Usp. BUCCIARELLI C., „Creatività e fede religiosa: dialogo possibile?“ – u: Orientamenti pedagogici, 24 (1977), 787–816.

36 Sami znamo iz najsuvremenije povijesti sovjetskih naroda koliko je žrtava stajala Staljinova uranilovka. Pod tim vidom objavljene su i kod nas neke knjige—memoari.

37 Usp. ŠAGI Z.B., „Pastoralno djelovanje i redovnički identitet“ – u: Redovnički identitet, nav. dj., str. 95–106.

38 Životna neostvarenost rada kod čovjeka ili apatičnost ili agresivnost. Ove dvije reakcije usko su vezane uz sam karakter.

39 Usp. PRANJIC M., nav. dj.

40 Usp. RACHMAN S., „Comportamento“ – u: ARNOLD W.—EYSENCK H.J.—MEILI R., (izd.), Dizionario di psicologia, Ed. Paoline, 1975.

41 Usp. HÄRING B., nav. dj., str. 231–239.

svome neobuhvatnom bogatstvu našao mjesto za svakog pojedinog od nas.

Nikako ne bih želio da problem razmišljanja o zvanju kao jednom od oblika razmišljanja o istinitosti bude sveden samo na tretiranje redovničkog ili općenito crkvenog poziva.⁴² To bi bilo preusko i neadekvatno i tek pitanje nas vjeroučitelja pripadnika redovničkim zajednicama.

Kao što se u krugu našeg poziva događaju nedosljednosti, one nisu ništa manje i na drugim područjima. Kako je teško pojedine mladiće i djevojke uvjeriti da stupe u bračnu vezu!⁴³ Ne zato jer to oni ne bi voljeli, nego zato jer su vidjeli i doživjeli toliko toga negativnog da nemaju ni volje ni snage da zakorače u takav život. Oni se boje postati ocem ili majkom jer nisu doživjeli toplinu i čar očinstva odnosno majčinstva; oni ne žele biti muž, odnosno žena jer ne znaju što bi s tim. Sami nisu osjetili njihovu vrijednost, nije im pošlo za rukom stvoriti alternativu postojećoj praksi, pa onda nemaju ni snage da se bave nečim čemu ne vide baš veliki smisao.

Druge životne profesije ili zvanja nisu ništa manje izložene teškoćama, nedoumicama i krizama vjerojatno zbog toga jer se nije išlo u dubinu. Zaustavljalo se na razini konkretne koristi ili pomodarstva bez da se tražilo u tome Božji zov, koji usrećuje tek kad se dubinski zaživi vlastito poslanje. Zato se od vjeroučitelja očekuje da bude pomalo „fachmann“ najprije za razlučivanje,⁴⁴ a onda i za radikalno pristajanje uz ono što je Bog namijenio svakom pojedinom od njihovih vjeroučenika, ne opterećujući se time da daju prednost jednim pozivima pred drugima. Svih ima sasvim dovoljno, jer Gospodin brine za svoju cjelokupnu Crkvu, bolje rečeno, za svoje cjelokupno kraljevstvo. Ono što bi bio njihov izravni zadatak na ovome području jest stvaranje oaza gdje se s radošću, s uvjerenjem i s dubokim smislom za osobno poslanje živi Božji zov. Na taj način vjeroučitelji ispunjavaju svoj zadatak odgoja za „biti u istini“.

2.2. Pitanje korištenja talenata

Ako nam je Bog dao mogućnost da budemo

drukčiji, ako to on od nas očekuje, ako drugi griješe kad nas priječe u tome, onda je očito da pitanje naše specifičnosti, naše izvornosti i neponovljivosti nije tek usputna stvar u našem životu koja je prepuštena tuđoj ili našoj samovolji. Ona je zadatak i za mene i za drugoga. Tamo pak gdje postoje zadaci, postoje i mogućnosti da se oni obave usko povezani s naporom, na nastojanjem, mukom, borbom, odricanjem, žrtvom. Unutarnja snaga koja nadilazi sve zapreke kondenzirana je u darovima ili talentima što ih Stvoritelj ubrizgava u svako svoje stvorenje.⁴⁵ Oni pak nisu sredstva kojima se čovjek služi u napadu na drugoga, nego za vlastitu izgradnju kako bi drugom bilo bolje sa mnom, kako bi drugi, upravo zato što ja „umnažam“ svoje talente, imao *koristi* od toga. U toj perspektivi trebalo bi odgajati mlade ljude da se bore protiv zavisti, ljubomore, jala. Naime zajednica nije zajednica zato što smo toliko svaki za sebe savršeni da ne bismo više trebali jedni druge. Prije svega to je teoretski, a praktično posebno, nemoguće ukoliko je svojstvo ljudskog bića, zbog svoje nesavršenosti, usredotočenost na drugoga. Ako je to već tako onda znači da se bez drugog ne može egzistirati,⁴⁶ ili se ne može skladno egzistirati. Nikad čovjek neće moći biti toliko bogat u sebi da neće trebati drugog. Prema tome sama narav je ona koja nas upućuje jedne na druge. Zašto bi to onda bilo nešto nevaljalo, nedostojno ili nepoželjno za čovjeka?

Postoje, doduše, u čovjeku sile koje se tome opiru, koje bi željele biti samodostatne. To je ono što bez ikakvog pretjerivanja možemo okarakterizirati kao napast. Napast je zatvoriti se u sebe, napast je misliti da sam sam sebi dostatan, napast je ne trebati drugog, napast je ne že

42 Usp. Isto, str. 338–346.

43 Usp. Isto.

44 U našem je krugu briga za „razlučivanje“ dobrim dijelom svedena samo na prostore procjenjivanja redovničkog poziva: prikladnosti, stupnja dozrijevanja i tome slično. Nikada se spoznaje s ovog područja nisu toliko ozbiljno primijenile i na život i rast naših vjeroučenika.

45 Usp. suvremeno egzetiranje biblijskog teksta Mt 25,14–30.

46 Usp. BOFF C., „Fisionomia delle Comunità ecclesiali di base“ – u: Concilium, 17 (1981), 4, 99–109.

željeti tražiti od drugog, napast je ne htjeti ni u kojem slučaju biti ovisan o drugom,⁴⁷ a krepost je priznati da mi je drugi nužno potreban, da samo uz njegovo prisustvo mogu biti čovjek, da samo uz njegovu „posudbu“ mogu biti cjelovit čovjek.⁴⁸ Gledano kroz ovu prizmu na drugog ne vidi se razloga da mu se bude zavidan ili ljubomorani na njega kad je ionako ono što on posjeduje i što on jest djelomično i moje, kao što su mnoge moje stvari nužno njegove.

Da to uvijek nije tako, pa to je jasno. A nije, ne zbog naravi stvari, nego zbog onoga zbog čega i mnoge druge stvari šepaju u našem životu, zbog zla koje postoji u svakom pojedinom od nas. Nismo opet tako daleko došli da ga se usudimo nijekati. Pa ako bismo to i učinili, ono bi se nametnulo svojom evidentnošću.⁴⁹

Očit je odnos između istinitosti i talenta. Istina je naime da svi ljudi imaju neke kvalitete, da one mogu biti veće ili manje, da mogu biti brojnije i rjeđe, da mogu biti razrađenije i zapuštenije, egoističnije i altruističnije. Nedostaci na području razrađenosti talenta pripisuju se ljudskom nemaru. Tek kroz njihovu puninu u njima samima i u njihovoj odnošajnosti očituje se i istina o nama samima.⁵⁰

Ja nisam strpljiv zbog sebe samoga, zbog toga kako bih mogao drugom prebaciti njegovu agresivnost, nekontroliranost nad vlastitim osjećajima, nego zato da drugi nađe razumijevanja u meni, da drugi na mojoj strpljivosti uči nadvladavati svoj strah, svoju nesigurnost, svoju bojazan od bilo čega. Ja nisam pobožan zato da bih drugom mogao „s pravom“ prebaciti kako za njega molitva, sakramentalni život, ili bilo što drugo s tog područja ne znači ništa, nego zato da se drugi uči na mojoj pobožnosti kako biti tolerantan, širok, neopterećen, smiren, oslonjen. Ja nisam pametan zato da bih mogao drugog u svakom trenutku zaskočiti, poniziti, obezvrijediti, podložiti, nego zato da budem drugom rasvjetljenje, savjet, podrška. Ja nisam redovnik zato da bih sam imao koristi od toga, nego da bi se drugi mogli okoristiti mnome. Ja nisam vjeroučitelj zato da me vjeroučenici slušaju, da mi se dive, nego da oslušujem u njima glas Nazočnoga, da se divim njegovoj stvaralačkoj ruci na njima koja je u stanju izvoditi predivna djela ukoliko mu se među ine zapreke i

ja osobno ne stavim. Ja nisam zdrav zato da bi mi drugi zbog toga trebali biti zavidni, nego da moje zdravlje bude ujedno i njihovo, da taj životni dah kojega sam primio odvajam za sve one koji ga trebaju i čeznu za njim. To je tajna naših talenata i to je istina o njima. Oni su mostovi među ljudima, a ne uprte sulice koje onemogućavaju pristup jednih drugima. I to je stvar istine.

2.3. Vjernost znakovima vremena⁵¹

Istinitost o čovjeku ne živi se prema jednom objavljenom i za sva vremena i sve prilike usvojenom obrascu. Ona, ne po sebi, nego po načinu svoga očitovanja može kroz povijest poprimiti različite oblike. Postoji naime kod istine, kao uostalom i kod svih drugih duhovnih vrednota, nešto što ostaje za sve vjekove, a opet nešto drugo što je podloženo vremenu. Pod tim vidom istina je u isto vrijeme i vremenska i nadvremenska, situacionalna i transsituacionalna, prilagodljiva i vječna. Što je to što je kod istine stalno, a što je promjenljivo? Stalno je to da izbor ljudskog poziva treba odgovarati božanskoj namjeri, da darovi kojima je Gospodin obogatio ljudsku osobu ne smiju biti zakopani niti egoistično zadržavani samo za onoga tko je njihov izravni nosilac, da treba sve više ponirati u neiscrpnost istine snagom vlastitog razuma, da o spoznatoj istini ne treba i ne smije se šutjeti nego je naviještati u ljubavi, da prema spoznatoj istini treba usredotočiti i ljudsku djelatnost. Ono što je kod istine promjenljivo jest način na koji se odabire poziv, tehnika mišljenja po kojoj se dolazi do istine, oblik umnažanja i stavljanja drugom na raspolaganje vlas-

47 Usp. Isto.

48 DIANICH S., „Comunità“ — u: Nuovo dizionario di teologia, Ed. Paoline, 1977, str. 148–165.

49 Usp. YARNOLD E.J. „Male“ — u: Nuovo dizionario, nav. dj., str. 815–834.

50 Usp. FATTORI M., „Creatività ed educazione“, Laterza, Bari, 1978; MENCARELLI M., „Creatività“, La Scuola, Brescia, 1976.

51 Usp. BOFF, „Segni dei tempi“, Borla, Roma, 1983; LEHMANN K., „Ermeneutica“ — u: Sacramentum mundi, vol. III, Morcelliana, Brescia, 1975, str. 520–530.

titih talenata, te način kako će se istina najbolje i najgovornije pretvoriti u konkretnu akciju. Pod tim vidom, recimo, biti uslužan drugom jest načelo koje ostaje za sve vjekove, ali sam čin služenja nije jednoobrazan za sva vremena i sve situacije. Jedno je bilo poučiti neuka nekada, a drugo sada. Nekada je bilo možda dovoljno naučiti čovjeka čitati i pisati, naučiti ga osnovne matematičke operacije, dok danas ulaze u igru i mnogi drugi čimbenici koji nisu samo sadržani u slovu odnosno u brojki nego i u onome što stoji iza ili prije toga: i brojevima i slovima se može manipulirati. Možda bi danas bilo potrebnije naučiti čovjeka „čitati između redaka“ pa da ga se kao neuka pouči.

Slično se događa i s drugim stvarima na području istine. Nekada su ljudi izbor vlastitog zvanja prepuštali svojim snovima ili snovima svojih ukućana,⁵² trenutnom nadahnuću, ili nečem izvanrednom i toliko očitom da je sasvim postalo jasnim da se treba krenuti u tome smjeru,⁵³ dok danas postoje posebne struje na području teologije koje se bave pitanjem razlučivanja⁵⁴ zvanja, isto tako posebne svjetovne znanosti koje se bave izborom i opredjeljenjem za određeni poziv.⁵⁵ Stvorena su različita savjetovališta koja pomažu i roditeljima i djeci da se otkriju određene sklonosti koje su jamstvo da će čovjek najbolje uspjeti ako krene u jednom, a ne u nekom drugom smjeru.⁵⁶ Ne može se reći da su ovo sporedna iznahašća s obzirom na istinitost ljudskog poziva, a ipak su vezana uz vremenitost, ne pripadaju dakle kao takva bitku istinitosti, ali mu puno pomažu da se on očituje u svoj svojoj punini i da čovjek s većom vjerojatnošću može ustvrditi da se nalazi na pravom mjestu.

Isto tako i koncepcija talenata, ne dirajući u njihovu osnovnu bit, doživjela je neke svoje promjene. Nekada se nadarena čovjeka smatralo sretnikom komu je Bog posebno naklonjen,⁵⁷ a nije se dovoljno sagledavalo i to da darovi nisu samo njegovi, nego da on treba biti njihov pošten i upravitelj⁵⁸ na korist cjelokupne zajednice. Danas se sve više ovo područje okreće Matejevom tvrdnji: „Badava ste primili, badava dajte!“⁵⁹ a zazire se od toga da se čovjeku posebno služi ili da mu se klanja samo zato što posjeduje nešto nezasluzeno. Do tih razmjera

ide razmišljanje na ovome području da se obdarenog smatra nekom vrstom prevaranta ukoliko zajednicu prikraćuje u onome po čemu bi ona trebala biti preko njega obogaćena. Baš zato morat ćemo mi vjeroučitelji kod svojih vjeroučenika inzistirati na tome da shvate da ne pripadaju samo sebi, svojoj karijeri, svome imageu, nego da su dar zajednici kao što je zajednica darovana njima i da svako prikraćivanje nije pitanje propusta, nego grešnosti vis-a-vis Božje širokogrudnosti prema svijetu.

Na mnogim razinama ljudi su dakle došli do spoznaje da se vjernost određenoj vrednoti ne očituje kopiranjem nekog uspješnog povijesnog modela, nego pretakanjem, inkulturacijom, oznakovljivanjem izvorne snage u oblike i načine koji su bliski i govorniji suvremenom čovjeku.⁶⁰ Oblici se mijenjaju, a ono što nosi njihovu potrebu krije se negdje ispod njih i ne smije iščeznuti zato što su nastala nova vremena ili nove prilike. Zato treba ostati vjeran osnovnom načelu: istina nadilazi vrijeme, ona je nadvremenska, nadsituacionalna pa, ako hoćete, i nadljudska. Upravo zbog toga postaje i Božjim atributom koji u njegovim ustima ovako zvuči: „Ja sam ... Istina.“⁶¹

U ovom trenutku javlja se u meni osjećaj bunta kad mislim na sve ono što se u povijesti Božjeg naroda događalo samo zato da se drugog prisili na ispovijedanje istine onako kako je ona

52 Iz Biblije nam je poznat primjer Josipa Egipatskog.

53 Pod tim vidom vjerojatno je najpoznatiji sv. Ivan Bosco koji je na bazi sna kojeg je imao kao dječak od devet godina organizirao svoj cjelokupni život.

54 Usp. V LAŠIĆ T., nav. dj.

55 Usp. ŠTEKIĆ M., nav. dj.

56 Isto.

57 Usp. PRANJIĆ M., „Vjeroučiteljev zavjet siromaštva i neki njegovi vidovi“ — u: Kateheza, 4 (1988), 5–25.

58 Usp. Lk 16.

59 Mt 10,8.

60 Usp. ARRUPÉ P., „Catechesi e inculturazione. Intervento al Sinodo dei Vescovi su ‘La catechesi nel nostro tempo’ (1977) — u: Aggiornamenti sociali, 28 (1977), 665–668; ROEST A., „Inculturation and the Meaning of Culture“ — u: Gregorianum, 61 (1980), 253–274.

61 Usp. Iv 14,6.

bila zamišljena u nečijim glavama. Koliko je zbog toga žrtvovano života,⁶² koliko je stvoreno razdora,⁶⁵ koliko proliveno gorčine, koliko podijeljenosti. Da je nekada, kao što se to danas pokušava, bila shvaćena, pa makar i doslovno, ova Gospodinova izjava ne bi bilo raskola, međusobnog izopćavanja, bacanja anatema brata na brata, nepriznavanja najosnovnijih elemenata vjeroispovijesti, ne bi bilo lova na vještice, ne bi se znanstvenike izopćavalo iz Crkve samo zato što su bili dosljedni svojim znanstvenim postavkama itd. Zar i ovo nije velika pouka? Zar i po ovome istina nije postala više istinom? Sada se uočava koliko je osim biti, važan i rast u istini. I koliko griješe oni što žele zaustaviti taj proces i petrificirati određenu spoznaju. Treba na koncu vjerovati Gospodinu. Ako on za sebe tvrdi da je Istina, nemoguće je onda da se do njega ne dođe ako se iskreno traga za istinom bez obzira s kojih se pozicija krenulo. Više se treba bojati pasivnosti nego traganja za istinom pa bilo ono ne znam čime motivirano.

3. MISLITI ISTINITO

Istinitost dakle nije nešto što je svojstveno samo Bogu i na čemu je zasnovan ljudski život. Ona je i kategorija ljudskog doumljivanja u onom trenutku kad se ljudska misao poklapa sa stvarnošću, kad se očitost prepoznaje u misaonoj spoznaji.⁶⁵ Na ovome području mogu se dogoditi dvije vrste greški. Jedna zbog nedovoljne informiranosti ili osobne nemogućnosti da se dublje prodre u spoznaju i druga koja namjerno zataškava objektivnost s nekim izričitim ciljem i nakanom. Prvoj se ne može i ne treba pripisivati negativnost, odnosno zloba. Otklanja se širim informiranjem, zdušnijim zalaganjem te osobnim ili zajedničkim nastojanjem da se jedna stvarnost spoznaje do najdublje mogućnosti njene spoznatljivosti. Taj proces je podvrgnut, kao što rekosmo, i kategoriji povijesnosti. Iz toga nije izuzeto niti poimanje Svetog pisma: recimo Pavlovi savjeti o ženama.⁶⁶ Međutim, postoji jedan drugi pristup istinitosti koji se jako puno prakticira, možda više među starijim, nego mlađim osobama: namjerno negiranje istine koje ima svoje počelo u ljudskoj zlo-

bi i netrpeljivosti. Mi je zovemo klevetom. No prije nego što o njoj detaljnije progovorimo, zaustavimo se najprije na problemu sumnje kao stavke u razmišljanju o istini.

3.1. Pitanje sumnje⁶⁷

Kod mnogih naših vjeroučenika, pa i samih vjeroučitelja, sumnja pripada sferi grešnosti. Za njih sumnjati u nešto već znači griješiti. Je li to baš tako? Je li moguće u svemu biti siguran? Zašto stopostotna neuvjerenost mora nužno biti moralni nedostatak? Da li čovjek uopće može ne sumnjati?

Na početku svake nove spoznaje postoji određena sumnja. Malo dijete ne vjeruje majčini upozorenjima da je opasno golom rukom doticati užarenu peć. Ono ne vjeruje da komad razbijenog stakla u ruci, a još više u grlu, može biti opasan po život. Njemu nije jasno zašto bi bilo opasno nadvirivati se nad bunar, zašto bi drugi bili protiv toga da se ono igra na otvorenom kolosijeku, zašto ne bi bilo dobro da i ono ima slobodan pristup šibici kao i svi drugi, zašto se predmetom ne smije udariti po staklu itd. I odrastao se čovjek u sasvim novoj situaciji vlada poput djeteta.⁶⁸ Budući da ne poznaje zakonitosti novonastalog stanja, on eksperimentira, isprobava, startajući od onoga što mu je već poznato. Da je to uopće usvojeni stil stjecanja ljudskih spoznaja, svjedok su i mnogi naši suvremeni katekizmi koji se stavljaju „ad

⁶² Pitanje metoda evangelizacije što su je za vrijeme otkrivanja Amerike provodili španjolski „conquistadores“.

⁶³ U povijesti Crkve poznat Istočni raskol 1054. godine; raskid s dijelom germanskih crkava s pojavom protestantizma itd.

⁶⁴ Danas se na razini sveopće Crkve preporučuje i promiče ekumenizam. Postoje stručne službe koje se bave ovim pitanjem. Teološka učilišta stavljaju sebi u zadatak zbližavanje kršćana ne samo na praktičnom nego također na području znanosti; osnivaju se cijeli pokreti (npr. Taize); zajednički se izdaju časopisi, organiziraju se molitveni susreti i tome slično.

⁶⁵ Usp. MOLINSKI W., nav. dj.

⁶⁶ Usp. 1 Kor 14,34; 1 Tim 2,12.

⁶⁷ Usp. HÄRING B., nav. dj.

⁶⁸ Usp. RACHMAN S., nav. dj.

experimentum'',⁶⁹ što će reći da čovjek prije nego što jednu stvar definitivno usvoji treba imati vrijeme isprobavanja, vrijeme kušnje.

Slične, ako ne identične stvari, događaju se na području odgajanja u vjeri, konkretno na planu usvajanja istine kao glavnog kriterija međuljudskog ophođenja. Zašto bi se trebalo vjerovati prije nego što se iskusi bilo što? Zašto bi na području vjere ljudsko traženje bilo nedopušteno? Zašto bi samim tim što je neka stvar proglašena stvarju vjere ona kod čovjeka morala zatomiti svaki osjećaj sumnje, nepovjerenja, kad se ionako zna da tko teži za istinom nužno dolazi do Istine. Nisu li upravo oni koji su više voljeli traženje nego nerazumsko prihvaćanje načinili puno na području tumačenja objave, njenog sagledavanja u svjetlu suvremenih događanja,⁷⁰ a oni koji su vjerno, bez ikakvog svog osobnog doprinosa prenosili ono što su primili, najčešće bili nedosljedni evanđeoskoj poruci? Traženje koje je prožeto iskrenošću nikada ne može biti moralno nedopustivo. Pa i sama skolastika misli da Gospodin neće suditi čovjeka po nekom izvanjskom, općevažećem, možda za čovjeka još uvijek nedokučenom načelu, nego prema vlastitoj savjesti pa makar ona bila i krivo formirana.⁷¹ Ovo da naslutiti da čovjek ima pravo na traženje, na lutanje, a kroz to i na određena zastranjenja, promašaje, pa ako hoćete i grijehe. Mnoge stvari vjere, upravo zbog toga što se nad njima razmišljalo, drukčije se danas tumače nego što je to nekad bilo. Evo uzmite samo za primjer pitanje dogme. Oni koji predaju dogmatiku, pa i oni koji ju studiraju već poznaju pojam „rast dogme'', što će reći da ni samo koncipiranje dogme nije do te mjere fiksirano da se ne bi neke stvari mogle i drukčije poimati.⁷²

Prema tome, početni stav sumnje koji potiče na istraživanje nikako ne treba biti poistovjećen s moralnom grešnošću. Naprotiv! On je zapovijed koja ne da da čovjek stane, da se opusti, da ne raste. Sumnja postaje grešnom kad se ona pasivira, tj. kad ne biva motornom snagom koja potiče na promjenu, na bolje, na temeljitije, na sve dublju spoznaju. Ima osoba koje se znaju patološki zakopati u sumnju pa i u onom trenutku kad očito vide izlaz, ne žele ga prihvatiti. Zašto to? Pa zato jer njihovoj zlobi sumnja

više donosi nego istinitost. Za njih je opravdanije ostati na razini predrasude nego je nadomjestiti provjerenom sigurnošću. Kako se pravda ovakav ljudski stav? Jednostavno zlobom. Ima ljudi koji ne žele biti dobri, jer ne vjeruju da im dobro može koristiti. Ima ljudi koji misle da mogu nešto značiti samo ako drugog ugrožavaju, ako ga potkapaju, ako vide da se on pati i ne snalazi. Pa takvih su izvještaja puni biblijski psalmi: jadikovanje pravednika nad neshvaćanjem nepravednika,⁷³ bojazan opravdana čovjeka da će mu se dogoditi upravo ono što podrugljivac svaki čas iščekuje,⁷⁴ uživanje zlobnika u patnji drugoga⁷⁵ itd.

Nisu ove stvari opet tako daleko da nam osobno izgledaju čudne. U kršćanskim zajednicama, pa i u redovničkim zajednicama, ima koji put ovakvih ljudi na pretek. Brat ne želi priznati bratu da se može promijeniti na bolje, sestra ne želi prihvatiti oprostjenje sestre jer ne vjeruje u njen boljitak. I svi misle da pomaka nema i da ga neće biti. Zlo nema većeg uspjeha nego kad poluči uvjerenje da ne postoji mogućnost promjene, ili kad toliko zaslijepi da se ništa drugo ne vidi na bližnjemu doli nedostatak. Zanimljivo je da takve osobnosti može hraniti i određeni stil redovničkog života koji nije razradio mehanizme blokiranja okoštalosti zla.

Vjeroučitelj i vjeroučiteljica vrlo se često nalaze oči u oči s ovakvim pojavama i među samim vjeroučenicima te se moraju hvatati u koštac s nečim čemu možda ni sami nisu dorasli. Da se ovakve i slične situacije mognu dominantno podređivati, bit će potrebno rasti u

⁶⁹ Manje više svi su naši suvremeni katehetski priručnici popraćeni ovom formulacijom koja daje veliku mogućnost za nove promjene, poboljšavanje teksta i didaktičkih pomagala.

⁷⁰ Neosporne zasluge na tome području stekli su suvremeni teolozi kao što su: Rahner K., Urs von Balthasar, Chenu itd.

⁷¹ Usp. HÄRING B., nav. dj., str. 215–235.

⁷² Dok se na crkvenom području tu događaju znatni pomaci, dotle se u nekim društvima sve više fiksiraju neki oblici razmišljanja i djelovanja koji potbuđuju uspomene na davno prošla vremena.

⁷³ Usp. Ps 95.

⁷⁴ Usp. Ps 31.

⁷⁵ Usp. Ps 105.

istinitosti. Istina je o čovjeku da on može pogriješiti, da može zabluditi, ali je isto tako istina da on može biti drukčiji,⁷⁶ da može nadvladati zlo ako mu je dobro predstavljeno na jedan takav način da postaje alternativom, ako mu je pozitivno postalo toliko blisko da uočava sav njegov šarm, njegovu privlačnost, njegovu korisnost. Osoba koja nije nikada osjetila jačinu dobra ne vjeruje u mogućnost nadvladavanja zla. Nažalost, život je koji put toliko prožet bolju da je teško vidjeti zrake spasenja, pa ipak one postoje. Jedno, ali vrlo važno, odsutno je kod nas i kod naših vjeroučenika: nepostojanje razrađenog mehanizma uočavanja svega onoga što je lijepo i plemenito na nama i u svima nama oko nas.⁷⁷ To nismo možda naslijedili u obitelji, nismo tome poučeni u katehetskoj dvorani, nitko nam o tome nije govorio u školi, pa smo onda nekako i ostali daleko od toga. Kad bi pak nekome pošlo za rukom da dobro razradi naš način gledanja, naš način osjećanja, naše sile radovanja i zadovoljstva zbog uspjeha drugog, onda bi sigurno ne samo naš život nego i život mnogih oko nas postao posve drukčiji. Drukčije bi se doživljavao uspjeh, drukčije radost, drukčije sreća, pa drukčije i sve ono negativno što pritišće naš život. Unutar koje ljudske djelatnosti postoje mehanizmi koji će čovjeka učiniti širim, velikodušnijim, optimističnijim, tolerantnijim, spremnim na stalno praštanje? Odgajanje je ona ljudska djelatnost koja sebi stavlja za cilj i za ideal da mijenja i oblikuje samog čovjeka, a odgojitelji su oni koji bi trebali biti utjelovljenje mogućnosti onoga što propovijedaju i naviještaju.

Ako osobno vjerujemo da bolesna sumnja ima svoj lijek, onda bismo mi sami morali biti ti izliječeni ili, bolje rečeno, ti zdravi, ne zato jer smo za to predodređeni ili zato jer nismo nikada osjetili žalac zlobe, nego zato jer smo osjetili čar dobra pa nas ono opija, odvlači od svega onoga što bi ga moglo i najmanje zasjeniti. Velika je stvar naići na čovjeka koji je bez ikakvog straha pustio da ga Dobro prožme, da ga učini svojim ambasadorom. Čovjek ima osjećaj da se nalazi pred mirnim morem koje reagira i na najslabiji povjetarac, ali njegova se snaga stišava odmah negdje ispod površine tako da dubine ostanu mirne kako bi se u njima nesme-

tano odvijao život koji buja u najrazličitijoj svojoj šarolikosti. Onoga trenutka kada se uvidi kako je Dobro široko i životno, kako je u sebi bogato i neiscrpno, Zlo postane malo, sitno, nezatno, prezreno, nedostojno pažnje, a kamoli straha.⁷⁸ Tamo gdje se dubine igraju života, zlu nema pristupa.

3.2. Govoriti neistinu

Kad bi neistina ostala samo na razini misli ili razmišljanja, a ne prešla u djelo ili se pretočila u riječ, ne bi bila toliko opasna. No, to se vrlo rijetko događa. Misao je tek jedna stepenica u cjelokupnom procesu, a na kojoj se obično nikada ne ostaje. Najpoznatija dva oblika verbaliziranja neistine su ogovaranje⁷⁹ i klevetanje.⁸⁰ Teško je između ova dva zla povući liniju. Obično se pod ogovaranjem smatra prepričavanje tuđeg zla, dok se pod klevetom podrazumijeva podmetanje drugom zla što ga on nije učinio. I jedno i drugo jesu izravan napad na istinu ili istinitost. Prvo jer oduzima dobar glas i obično ne prolazi bez nekog dodavanja, uveličavanja, naglašavanja učinjenog zla, a drugo jer je zasnovano na izmišljotini koja je sušta suprotnost istini i istinoljubivosti. Ogovaranje se obično događa u trenutku kad uzmanjka ljubavi prema drugom, a od obilja vremena ne zna se što bi se činilo. Niti jedan sloj ljudskog društva nije izuzet od ovog dosta raširena zla. Mnogi redovnici i redovnice optužuju se u svojim iskrenim ispovijedima da povremeno podlegnu ovoj napasti. Stvar ne bi bila u sebi opasna kada bi se događala kao povremeni nedostatak ili promašaj. Međutim, kod nekih osoba to je već razrađeni stav.

⁷⁶ Usp. ARCHAMBEAUD G., „Have a Change of Heart and Believe in the Good News“ – u: *Word and Worship*, 14 (1981), 78–85; BALCELLI R., „A Phenomenology of Conversion“ – u: *The Living Light*, 10 (1973), 545–557.

⁷⁷ Usp. SCHWARZ L., „Umkehr: Prinzip und Verwirklichung in der Kirche“ – u: *Katechetische Blätter*, 107 (1982), 85–97.

⁷⁸ Usp. GIBLET J., „Les dimensions chrétiennes de la conversion“ – u: *Lumen Vitae*, 37 (1982), 47–57.

⁷⁹ Usp. HÄRING B., nav. dj., str. 590–593.

⁸⁰ Isto.

One ne mogu pričati, a da nekoga ne pretresa-ju, ne mogu pomicati jednu stvar naprijed, a da u isto vrijeme ne ponizuju ili obezvređuju neku osobu. Toliko je to prodrlo u njihov život da zapravo karakterizira njihovo ponašanje. Ponegdje su cijela sela postala žrtvom ovog ljudskog otuđenja! U njima se ne može napraviti niti jedna stvar, niti se može išta poduzeti, a da u kratkom vremenu stvar ne odjekne već na drugom kraju. To pojedine ljude toliko opterećuje da zbog toga napuštaju vlastita ognjišta, okreću leđa vlastitoj rodbini da bi mogli slobodno djelovati kako svaki njihov čin ne bi morao nužno proći kroz sito i rašeto susjeda ili susjede. Takav stil života može nanijeti toliko zla pojedinim obiteljima da godinama šute jedni od drugih, da se ne pozdravljaju i da si čak žele zlo.⁸¹

Otkuda to sve skupa? Kako je moguće da se ljudi ne mogu i ne žele odreći nekih postupaka unatoč tome što uviđaju njihovu štetnost? Otkuda to da su ljudi u stanju svoj osobni mir i mir vlastite obitelji podrediti klevetanju i rasturivanju neistine o drugom? Zašto se takve dogodovštine provlače i kroz najumjetničkija književna djela te stvaraju s jedne strane nape-
tost, a s druge želju da se kazni klevetnika? Otkuda tome zlu takva moć da njenom žrtvom postaju i znanstvenici, umjetnici, vjernici?

Očito je da uz dobro u ljudskoj naravi postoji i nešto što ga pod svaku cijenu želi zasjeniti, smanjiti, pa ako je moguće i zatomiti. Zbog toga što ono postoji ne treba se čovjeku podmetati krivnja, nego iznalaziti načine kako da mu se ne dadne toliki prostor, kako ga svesti u najuže moguće granice, kako od te porivne snage učiniti nešto dobro. Nekada je na ovom mjestu savjetovana askeza, samonadzor, disciplina, kritičnost. S vremenom to polako biva potiskivano ustranu kao prevladano, nesuvremeno, neodgovarajuće, međutim ne nalazi se alternativa, a zlo i dalje ostaje. Ono nije ništa manje intenzivno nego što je i prije bilo; ono ništa manje ne žanje žrtava nego što je to i prije činilo. Ostati skrštenih ruku pred golom činjenicom najgore je što bi se moglo učiniti. Iz svake situacije, pa i iz ove postoji izlaz. Treba studirati mehanizme zla, treba analizirati njegove uzročnike, treba izučavati njegov način podređivanja čovje-

ka pa se onda može iskristalizirati i određena terapija. Od pomoći nam mogu biti i suvremene svjetovne znanosti: dubinska psihologija, psihologija ponašanja, psihologija usvajanja navika i stavova, biologija, sociologija itd.

Na ovom mjestu dobro bi bilo kazati koju o važnosti, dapače nužnosti bavljenja znanostima. Kod mnogih, pa i kod samih vjernika, znanost je nešto usputno. nešto što je privilegij samo nekih pojedinaca, a za mnoge čak i luksuz. Kad čovjek nema što drugo raditi, onda može nešto i pročitati, može se pozabaviti knjigom. Nekada se znanost smatrala osmim sakramentom svećeničkog poziva. Danas je ta kvaliteta tako duboko pala da stvara veliku zabrinutost. Već se u studentskim danima mladi znanstvenici dosađuju, Boga mole da to sve skupa svrši kako bi mogli nesmetano živjeti. Kada pak dođe u praksu, onda im je knjiga zadnja stvar.⁸² U samom studiju nisu uhvatili korak s razmišljanjem, nisu stvorili osjećaj za potrebu najnovije informacije, kad pak dođu u praksu onda raspon između stvarnosti i razmišljanja o njoj biva sve veći, a ponor sve dublji. Koliko bismo stvari mogli djelotvorno riješiti samo kada bismo znali kako to drugi čine, što oni poduzimaju!

Pitanje ogovaranja, odnosno klevetanja nije ništa drugo nego nedostatak osnovne kršćanske kulture, manjak djelotvorne alternative koja se stvara ili osobno ili čovjek prihvaća negdje viđenu, čuvenu, pročitano. Nedostaje li to, pada se u takvo stanje koje, po naslovu pravnosti, može biti kršćansko, ali po kriteriju prakse nema nikakve razlike od onog najdublje poganskog. Kako svjesni kršćanin rješava ovu ljudsku problematiku? Kao i u svakoj situaciji, tako i u ovoj nadahnuće mu je sam Gospodin: „A vama koji me slušate kažem: ‘Ljubite svoje neprijatelje! Činite dobro onima koji vas mrze! Blagoslivljajte one koji vas proklinju! Molite za one koji vas ogovaraju!’”⁸³

81 Dosta je pročitati nekoliko puta crne kronike iz našeg dnevnog tiska pa da se čovjek uvjeri kako je to sve učestalije zlo i kako se sve više širi na najrazličitije slojeve ljudi.

82 Ništa bolja situacija nije niti u kleričkim krugovima. Knjiga je izgleda postala zadnja vrijednost na koju se misli u pastoralu.

83 Lk 6,27–28.

U ovom Gospodinovu iskazu cjelokupna ljudska praksa biva stavljena naglavačke. Čini nam se da je ovdje pravda posve obeskrjepljena. Kako se može ljubiti onoga koji me mrzi, kako se može činiti dobro onome koji mi radi o glavi, kako mogu željeti blagoslov onomu koji na mene sasipa prokletstvo, kako mogu moliti za onoga koji o meni širi laži? To može samo osoba koja nije oslonjena na sebe, na svoje sigurnosti, na svoju snagu; koja ne traži spas u sili vlastitih programa, a još manje u njihovu ishodu. To ne znači da ona neće, ne treba i ne smije planirati, da ne smije ništa poduzimati, da se ne treba truditi. Naprotiv! Ali „kad sve skupa učinite, recite, sluge smo nevrijedne!”⁸⁴ Ako se ide na shvaćanje i to ono logično, onda se čini da ovdje logika gubi svoju oštricu i posljednju riječ. Snagu poprima nešto ili, bolje rečeno, Netko koji nadilazi logiku i ne da se sputati unutar ljudskih premisa premda ih niti prezire niti otklanja.

Događa se dosta čudna stvar: tolerira se, da pače, potiče se nešto što nema zadnju učinkovitost — ljudsko nastojanje. Stavlja ga se uz bok nečemu što u očima Božjim ima posljednju riječ. Na prvi pogled to izgleda dosta neozbiljno: trudi se, ali od tvog truda nema ništa, otimaj se, ali se ne možeš oteti, nastoj, ali tvoje nastojanje nema konačnog ishoda, žrtvuj se, ali tvoja žrtva neće polučiti ono što ti žudno očekuješ, svladavaj se, ali nije zapravo tvoje svladavanje ono koje čini da ti nužno postaješ krepostan, bori se za spasenje, ali znaj da ga ne možeš izboriti, praštaj drugom, ali znaj da je tebi praštanje darovano, mrtvi se samo shvati da nećeš svojim mrtvljenjem postići otkupljenje itd. Očito je da ljudska djelatnost unutar plana spasenja nema posljednju riječ. A koja mu je onda svrha? Čemu sve to skupa poduzimati kada se ionako zna da ne vodi onomu što čovjek žudno želi? Koja je uloga ljudskog nastojanja u sklopu spasodnosnog plana?

Na ovo pitanje može se najkraće odgovoriti tako što čovjek stekne uvjerenje da sve ono dobro što ga čini, ili ga pokušava činiti, radi zato što je dubinski osjetio, životno doživio, egzistencijalno iskusio, da je to sve skupa, i mnogo više, prije njega Netko učinio za njega, pa pre prema tome ono što on sada trenutno čini ili

treba činiti, čini iz jednog dubinskog osjećaja zahvalnosti, iz svijesti da je njemu puno više učinjeno nego što on može i pokušati učiniti za drugog prema kriteriju: „Što se nas tiče, mi ljubimo, jer je on nas ljubio prije.”⁸⁵

Kada bi kršćanin imao konkretno iskustvo, što znači bez osjećaja zgaženosti ljubiti vlastitog neprijatelja, kakav unutarjni mir posjeduje onaj koji čini dobro čovjeku koji ga mrzi! Kad bi kršćanin smogao snage da od srca želi svaki Božji blagoslov onome koji ga proklinje te da iskreno moli za onoga koji ga ogovara, tek onda bi imao dubinski doživljaj spašenosti, i tek tada bi shvatio vrijednost svog vlastitog djelovanja i razliku između ono malo što čini i onog ogromnog što prima. Dok se ta stvar ne dogodi u vjeroučiteljima, teško će biti očekivati da će se ona putem prenošenja određenih katekizamskih formulacija ucjepljivati u vjeroučelnike. Ne sporeći vrijednost informacije, treba shvatiti da je ona s obzirom na životno svjedočanstvo nekako kao ljudsko činjenje s obzirom na božanski spasonosni zahvat.

U sferi ovog događanja nadilazi se, ili bolje rečeno, odgaja se za govorenje istine, izbjegavanje neistine koja se ponajčešće manifestira u obliku ogovaranja i klevetanja. Ogovarati i klevetati neće onaj koji stvarno zna, shvaća, uvjeren je koliko je natopljen vlastitim slabostima, koliko je neiskren prema sebi samome, koliko je nedosljedan prema onom što smatra svojim životnim opredjeljenjem. Iklevetati neće nikad onaj koji radi nad sobom samim i zna koliko to stoji vremena, živaca, strpljivosti. On jednostavno neće imati vremena za to jer će mu ga nedostajati za puno ozbiljnije stvari.

Prema tome najbolji lijek protiv ovih dvaju zala koja idu za tim da zasjene naviještanje istine jest da se odgajanika usredotoči na njega samog, da mu se razotkriju područja i prostranstva što zahtijevaju njegov rad; kad ga se pak učini svjesnim da je svaki čovjek potreban razumijevanja, praštanja, strpljivosti, onda će i sam uvidjeti kolika i kakva se nepravda čini onome kojemu se ne daje sve ono što i sam

⁸⁴ Usp. Lk 17,10.

⁸⁵ 1 Iv 4,19.

osobno treba. Nije zato lažno uvjerenje pojedinih svetaca koji su mislili za sebe da su najnesavršeniji, da su najveći grešnici, da trebaju najviše praštanja.⁸⁶ Onog trenutka kad čovjek uro- ni u dubine svoga nesavršenstva, svoje nedorečenosti, shvaća koliko tu toga nedostaje, koliko je potreban izvanrednog zahvata, koliko mu je važna milost, ne da bude posebno dobar, nego da jednostavno mogne egzistirati. Prema tome govorenje ili negovorenje istine jest znak posjedovanja ili, u krajnju ruku, nastojanja oko usvajanja kreposna života. Budući pak da je cilj kateheze pomoći naslovnici, bez obzira na životnu dob, da dozrijevaju u svom osnovnom kršćanskom opredjeljenju, ovdje se vidi od kolike i kakve važnosti može biti sustavno katehetsko nastojanje da se čovjeka učini zrelim kršćaninom. Već smo jako puno učinili ako smo postali svjesni da smo potrebni rasta i sustavnog dozrijevanja.

4. DJELOVATI U ISTINI

Niti to što je čovjek zasnovan na istini, niti erudicija da se razmišlja i misli u istini, niti to da se govori istina ne mogu imati toliko privlačnu i fascinantnu draž kao činjenice ili djelovanje u istini. Što to konkretno znači? Onog trenutka kad je čovjek postao svjestan da je izišao iz Istine, onoga momenta kad mu je postalo jasno da istinito misli i razmišlja, onog trenutka kad se osjeti sigurnim da može o tome nešto kazati i sebi i drugom, još uvijek nije rečeno da će stvar biti okrunjena istinskim djelovanjem. Postoji naime razilaženje, vrlo često u čovjekovu životu, između onoga što zna, što misli i što radi. Znanje može biti pouzdano, ali djelovanje još uvijek nadahnjivano nečim drugim. Upravo zbog toga je potrebno da se korektno zatvori krug našeg razmišljanja o istini, reći nešto i o posljednjoj fazi, o stvarnom življenju istine, o njenoj primjenljivosti u životu.

4.1. Sklad između misli i djela

Kad kažemo da je naše djelovanje istinito, onda tvrdimo da postoji savršeni sklad između onoga što mislimo i onoga što poduzimamo; znači da naše činjenje stoji u suglasju sa spoz-

natom istinom i ono je njena očita manifestacija. Da li čovjek cjelovito misli i doumljuje u istini to je tek moguće provjeriti kroz djelovanje koje iz toga nastaje, prema onoj „Po plodovima njihovim ćete ih prepoznati!“⁸⁷ Istinitost je prema tome sklad između misli, riječi i djela, ali djelo ostaje najgovorniji čimbenik. Ono ima svoju upečatljivu važnost i onda kad je misao po sebi nastrana ili neobjektivna zato što, recimo, nedostaje dostatna informacija. Poziv na činjenje istine ima svoje uporište u Svetom pismu kao što smo već čuli iz prijašnjih predavanja. Ovdje ćemo se osvrnuti samo na neke navode kako bismo još više naglasili ozbiljnost da nema istine bez činjenja istine. Sveti Ivan će reći: „Onaj koji radi što je istinito, dolazi k svjetlosti.“⁸⁸ I dalje: „Ako tvrdimo da smo u zajedništvu s njim, a živimo u tami, lažemo i ne postupamo prema istini.“⁸⁹

Prema gornjem navodu iz Ivanova evanđelja nije dovoljno spoznati istinu te o njoj govoriti, nego je potrebno „raditi ono što je istinito“, ono što je u skladu s Božjim zapovijedima: „Neće ući u kraljevstvo onaj koji govori: ‘Gospodine, Gospodine’, nego onaj koji čini volju Oca mojega koji je na nebesima!“⁹⁰ Općenito je prihvaćeno da kršćanstvo nije prvenstveno ispovijedanje istina nego življenje prema njima, ono nije isključivo suho poniranje u spoznaju, nego usklađivanje života, djelovanja prema onome što se spoznalo kao ispravno i valjano. Zato se obično na činjenju kuša naše ispovijedanje vjere premda smo u stvarnosti toliko zaposjednuti time da točno z n a m o, da to znanje prenesemo, da zahtijevamo njegovu provjeru, a tako malo se to znanje utjelovljuje, unazočnjuje, prožima stvarnost. Pa ipak, ako ne dođe do toga, znanje i stvarnost ostat će neovisne vrednote koje neće jedna na drugu utjecati niti će se međusobno prožimati pa prema tome neće se stvoriti ni vjerojatnost da će se dogoditi obrat i

⁸⁶ Ovakav oblik optuživanja je svojstven skoro svim svecima. Naročito su se u tome isticali oni iz srednjeg vijeka.

⁸⁷ Rim 1,20.

⁸⁸ Iv 3,21.

⁸⁹ 1 Iv 1,6.

⁹⁰ Usp. Mt 7,21.

da će svijet krenuti naprijed. Činjenje je kruna cjelokupnog ljudskog nastojanja. Ne dođe li do njega, stvar se zaustavlja na pola puta.

Nakon ovog čovjek si postavlja pitanje ima li uopće smisla i započimati neku stvar ako ne postoji vjerojatnost da će se ona pretočiti u praksu? Opet tako radikalni ne bismo smjeli biti da sporimo vrijednost pojedinim stupnjevima unutar ljudskog rasta. Ako je stvar doumljena, to po sebi nije malo; ako se o stvari kao takvoj govori i to može biti od koristi. Međutim ako se prema shvaćenom naviještenom i živi, onda je to punina objave. TOME se više nema što sadržajno dodati. Treba još samo pripaziti na način.

4.2. Činjenje istine u ljubavi

Katolička moralka ne inzistira na tome da se pod svaku cijenu mora staviti istina na vidjelo i to u svoj svojoj očitosti bez obzira kakve sve posljedice može imati takvo djelovanje.⁹¹ Ako činjenje istine nije prožeto i nadahnuto kršćanskom ljubavlju, ono može lako svršiti u vodama provođenja pravde samo zbog pravde. Kršćanin najdjelotvornije promiče objavljenu istinu kad to čini s ljubavlju: „Naprotiv, provodimo u život *istinu u ljubavi* i tako učinimo da sve uraste u njega koji je Glava, u Kristu!” (Ef 4,15).

Pavlu je jasno da postoji i neko življenje istine koje nije prožeto ljubavlju. On ne podržava takvu praksu, nego nastoji pod svaku cijenu obući je u kvalitetu po kojoj ona postaje privlačna i spasonosna, komponentu koja zna odmjeriti kad je što potrebno reći, učiniti, kakvim tonom, naglaskom, intenzitetom. I ovdje se ostvaruje svetopisamska tvrdnja da ljubav nadživljuje sve kreposti i sve vrline, pa i iz vlastitog iskustva znamo da inzistiranje na istinitosti nije uvijek i posvuda osloboditeljske naravi. Zato je potrebno sve činiti „cum grano salis”, ili onako kako kaže sv. Pavao: „Provodimo u život istinu u ljubavi.”⁹² Na drugom mjestu Ivan će ustvrditi: „Onaj koji čini istinu dolazi k svjetlu.”⁹³ To znači da nastojanje oko istine, ako je zaogrnuto plaštem ljubavi, ne može nikako odvoditi od Boga, pa makar to nastojanje bilo poticano i od onoga ili onih koji ne žele izravno

imati išta s Bogom. Evo razloga da kršćanin može surađivati sa svima onima koji kao svoje životno geslo uzimaju pronalazak ove kvalitete neovisno od vjeroispovijesti.⁹⁴ Postoje prema tome vrednote koje nadilaze bilo kakve strukture, koje se ne mogu prisvojiti samo zato što si čovjek sam dadne neki naslov, odnosno proglasi se pripadnikom nečega.

Kao što se božanska objava ne događa samo putem velikih riječi, nego preko izravnih Božjih zahvata u ljudska događanja koja se manifestiraju u obliku čina,⁹⁵ isto tako ni ljudi ne mogu biti u istini ili svjedočiti za istinu ako istinu ne čine u ljubavi. U svom cjelokupnom moralnom djelovanju čovjek ima za uzor samoga Boga koji mu jamči da rast i dozrijevanje svijesti činjenja istine te ljubavi kao vrhovnog načela bogolikog djelovanja idu ispod ruke dok neplodnost im stoji nasuprot kao sušta suprotnost koja je po sebi najgovorljiviji znak nedosljednog življenja.

5. IZRAVNI ODGOJ VJEROUČENIKA ZA ISTINU

Različite psihološke škole zastupaju razna mišljenja o vremenu oformljenja ljudske osobnosti. Za neke ona je gotova već tri mjeseca poslije rođenja. Za druge ova se dob pomiče do treće godine života, za posljednje do završetka puberteta.⁹⁶ Na stranu ove psihološke postavke, svima nam je jasno da čovjek može učiti i može usvajati sve dotle dok to on osobno želi i ima interesa za tim. Bilo bi previše ustvrditi da je nemoguće poduzeti bilo što pod vidom odgoja osoba pučkoškolskog uzrasta. To bi značilo negirati svu dosadašnju praksu ne osvrćući se na sve ono dobro koje su zasijali mnogi odgojitelji upravo u ovom vremenskom razdoblju.

⁹¹ Ef 4,15–16.

⁹² Isto.

⁹³ Iv 3,21.

⁹⁴ U biti nikada se nije niti inzistiralo da vjeroispovijest mora biti osnova suradnje i pouzdanog povjerenja.

⁹⁵ Najočitiiji događaji te vrste jesu stvaranje, utjelovljenje, Gospodinova „znamenja”.

⁹⁶ Usp. VERNON P. E., „Personalita” — u: Dizionario di psicologia, nav. dj., str. 856–859.

5.1. Okviri odgoja za istinu preadolescenata

Konkretno. Kad je riječ o odgoju preadolescenata za istinu što je tu moguće načiniti? Naša praksa se mora kretati u krugu gore postavljenih načela samo toliko prizemljena da bude znakovita i govornjiva za dob naših vjeroučenika. Prije svega, treba ih navikavati da se pitanje istine ili neistine ne odnosi samo na govorenje, nego da pokriva znatno veće područje ljudske egzistencije: počev od poslanja što ga je Bog namijenio svakom pojedinom čovjeku, a što mi sažimamo pod pojam „zvanje“, preko razmišljanja nad tim koje je u savršenom skladu s Božjim planom što ga nosimo u sebi, pa do pretakanja dotičnog procesa u vjerodostojnu (istinitu) riječ, odnosno u konkretno djelo. Sve četiri ove razine: 1) razlučivanje *zvanja*, 2) dubinsko *razmišljanje* koje teži za sve skladnijim odnosom između poziva i poslanja, 3) *verbaliziranje* dotične spoznaje te 4) iskreno nastojanje da se ona *utjelovi u djelu*, trebat će biti nazočne u našem sustavnom katehiziranju vjeroučenika kada je riječ o odgoju za istinu.

U njem će se trebati puno više inzistirati na pozitivnom, na otkrivanju unutarnjih zakonitosti, na snazi i privlačnosti koju ono nosi u sebi samom tim što je pozitivno, a sve manje vremena gubiti na raščlanjivanju pojedinih vidova deformacije istinitosti. Oni se sami po sebi nameću bez da ih se posebno traži. To ipak, s druge strane, ne znači da će ih se totalno zapostavljati kao da ne predstavljaju ništa u dječjem životu i da su toliko bezazleni. Oni će tu i tamo isplivavati na površinu u dječjim pitanjima, njihovim razmišljanjima nad pojedinim događajima u krugu vlastite obitelji ili obitelji njima poznatih. Bit će očiti i u njihovim vlastitim životima, njihovim osobnim iskazima, njihovim malim razmišljanjima, pa i u njihovim nekorektnostima življenja kršćanskog poziva. Treba krenuti od toga da se te stvari uoče, da ih djeca postanu svjesna kako bi, s druge strane, mogla pred takvim pojavama zauzeti stav prožet kršćanskim nadahnućem.

5.2. Izbor osobnog zvanja

Pod tim vidom, recimo, opredjeljenje za od-

ređeno zvanje u životu neće biti uvjetovano pomodarstvom ili socijalnim prestižom, nego će biti iskreno traganje za onim što je sam Gospodin zacrtao u njihovim životima te neprestano posvješćivanje da će biti samo onda sretni kada se njihovo htijenje bude poklopilo s Božjim planom o njima. Iz ovoga se vidi koliko je važno da vjeroučitelj govori o zvanjima, o najrazličitijim zvanjima, o njihovoj važnosti za sretan i miran život ljudi, ali na jedan takav način da će ona rezultirati sva potrebna, sva lijepa, sva usrećujuća i da će zadovoljstvo zavisiti ne od toga kako drugi vrednuju ovo ili ono zvanje nego koliko mu je pojedinac osobno sklon. Tu će biti dobro spomenuti i određene sukobe koji nastaju između neostvarenih (osobnih) roditeljskih želja i sklonosti njihove djece te zauzeti odlučan stav da se ne treba u životu nikad povoditi za onim što roditelj bolesno želi, nego onim zašto dijete osobno osjeća sklonost koja je od samog Stvoritelja ucijepljena u njegovu narav.

Zašto bi, držeći se ovog kriterija, bilo nenormalno da se, recimo, u jednoj liječničkoj obitelji rodi dijete koje je sklonije poljoprivredi nego profesiji svojih roditelja? Gdje je to zapisano da liječnici trebaju stvarati liječnike, a ratari ratare? Sami znate da su mnoga zemljoradnička djeca prihvatila nezemljoradničke oblike zvanja. Zašto to ne bi vrijedilo i za druge društvene slojeve? To je samo pitanje širine i pravednog vrednovanja svakog pojedinog zvanja. Koliko ima nesretnih liječnika koji su to postali samo zato jer su to željeli njihovi roditelji! Ovdje ne negiram da dijete liječnika ne može imati liječničko zvanje, nego želim naglasiti da liječničko dijete, kao i dijete bilo kojeg drugog zvanja, treba imati apsolutnu slobodu u biranju svog životnog poziva. Zadatak nas vjeroučitelja na tome području jest razbijati predrasude i malograđanski mentalitet.

Isto tako bit će naš izravni zadatak učiti vjeroučenike da njihovo razmišljanje treba biti u skladu i istinito interpretirati ono što im govori glas njihove savjesti i da će griješiti onda kada ga budu osporavali ili nasilno zataškavali samo zato što bi to moglo u nečijim očima izgledati nesuvremeno, nemoderno, neusklađeno s „opće važećim mnijenjem“. Uravnilovka će biti zlo u našim krugovima ne zato jer je plod

jednog određenog političkog i društvenog promašaja, nego zato jer je direktna agresija na koncepciju Božjeg plana o čovjeku: to da je poslanje svakog da bude drukčiji. Kroz tu prizmu odgajat će ih se na prihvaćanje vlastitih darova (talenata), na njihovo produbljivanje i na njihovo poimanje onako kako su oni zamišljeni u Božjem spasonosnom planu: da su preko pojedinaca dar zajednici, tako da su pojedinci upravitelji, a ne apsolutni gospodari. Ako to uspijemo, naši će ambijenti zaživjeti takvim zajedništvom i takvim osjećajem privrženosti jednih uz druge i takvom sviješću da smo dar jedni drugima da im neće biti premca u bilo kojoj drugoj društvenoj koncepciji međuljudskog življenja. Pod tim vidom mogle bi se organizirati i sasvim jednostavne, ali nadasve praktične i učinkovite vježbice za vjeroučenike: stavljanje vlastitih talenata drugima na raspolaganje; prihvaćanje drugoga kroz ono što on jest; zajedničko ispunjavanje praznine tamo gdje je ona svima očita itd.

Kad vjeroučenici usvoje stav darivanja i prihvaćanja kao najnormalniju stvar, onda će tek uvidjeti koliko je besmisleno biti zavidan, biti ljubomoran, ogovarati drugog, klevetati ga. Prebacivati drugom nedostatke samo je znak koliko je bližnji bio nekolegijalan pa nije stavio na raspolaganje ono što mu nije apsolutno pripadalo. On je bio egoista pa je zajednicu prikratio i time se o nju ogriješio. Ako pak „dar“ postoji kod sporne osobe, ali je „zakopan“, onda će se ići za tim da ga se „otkrije“, da ga se „umnoži“ te zaživi na radost cijele zajednice. To mogu biti neobično privlačne „igre“ za djecu i od nezaobilazne koristi za cijelu vjerničku zajednicu koja zasniva svoju budućnost na svom potomstvu. Kroz odgoj, u našem slučaju katehezu, cijelo ovo raščlanjivanje istine i istinitosti postaje najednom jedna jedincata cjelina: zvanje, mišljenje, govorenje, činjenje. Tréba ga onda kao takvog i držati objedinjenim. Pa kad nam je Gospodin namijenio ovo lijepo i plemenito zvanje, učinimo ga izvorom radosti i sebi i drugima!